

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра географії України та регіоналістики

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан географічного факультету:

доцент, д. геогр. н. Заячук М. Д.

01 вересня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

Вид дисципліни (за компонентом ОПП): вибіркова

Освітньо-професійна програма: Географія

Спеціальність: 106 «Географія»

Галузь знань: 10 «Природничі науки»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

**Назва факультету, на якому здійснюється підготовка фахівців за
вказаною освітньо-професійною програмою:** географічний

Мова навчання: українська

Чернівці, 2023 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Географія української діаспори»

складена відповідно до освітньо-професійної програми «Географія» спеціальності: 106 «Географія», галузі знань: 10 «Природничі науки», затвердженої Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (протокол № 4 від 28 березня 2022 року).

Складена на основі: «Навчальної програми навчальної дисципліни «Географія української діаспори» (розробник – професор Джаман В. О.) і програми «Географія української діаспори» (В. О. Джаман, 1997).

Розробник програми: Джаман Василь Олексійович, професор кафедри географії України та регіоналістики, доктор географічних наук, професор

Затверджено на засіданні кафедри географії України та регіоналістики

Протокол № 13 від “29” серпня 2023 року

Завідувач кафедри _____ Іван КОСТАЩУК

Погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Географія».

Гарант освітньо-професійної програми _____ Василь ДЖАМАН

Схвалено навчально-методичною радою географічного факультету

Протокол № 1 від “29” серпня 2023 року

Голова навчально-методичної ради факультету _____ Наталя АНДРУСЯК

© Джаман В., 2023 рік

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА.

Навчальна дисципліна «Географія української діаспори» належить до переліку вибіркових навчальних дисциплін за освітнім рівнем «магістр», що пропонується в рамках циклу загальної підготовки здобувачів другого рівня вищої освіти на першому році навчання. Вона забезпечує формування у студентів професійно-орієнтованої компетентності системного суспільно-географічного і регіонального дослідження проблем української діаспори (час і умови еміграції, масштаби і напрямки еміграції, умови оселення і особливості зайнятості, економічне, політичне та соціальне становище українських етнічних груп у різних країнах), основ національних політик у ставленні до українців і спрямована на засвоєння теоретичних і практичних знань про особливості розселення українців у світі, вдосконалення вмінь та навичок регіональних досліджень набутих під час вивчення дотичних дисциплін за освітнім рівнем «бакалавр».

1.1. Мета викладання дисципліни.

Метою дисципліни є сформувати у майбутніх фахівців систему знань про історію і напрямки масової української еміграції, її причини і масштаби; сучасні проблеми еміграції з України; просторові особливості розселення українців у світі.

1.2. Завдання вивчення дисципліни.

Основні *завдання* вивчення дисципліни:

- вивчити соціально-економічні та політичні причини еміграції з України на різних етапах її історії;
- ознайомитися з джерелами інформації про місця майбутнього поселення, виявити напрямки і масштаби виїзду;
- охарактеризувати демографічну структуру українських емігрантів;
- вивчити географію розселення українців у західній та східній діаспорі;

- провести аналіз економічного та політичного становища українських етнічних груп за кордоном;
- ознайомитися з громадською активністю українців за кордоном, їх роллю і місцем в соціально-економічній структурі країн поселення;
- розкрити зв'язки України з українською діаспорою.

1.3. Компетенції, якими має оволодіти студент в процесі вивчення дисципліни.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 2. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 3. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 4. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК 1. Здатність до використання законів, теорій, концепцій і парадигм сучасної географії, історії розвитку географічних досліджень та ідей для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.

СК 2. Здатність до наукового аналізу сучасних проблем та особливостей взаємодії природи й суспільства із застосуванням принципів раціонального використання територіальних ресурсів, основ законодавства у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку і планування територій для розроблення пропозицій з оптимізації природокористування та забезпечення сталого розвитку регіонів.

СК 3. Здатність використовувати спеціальні географічні методи й підходи, геоінформаційні технології для розв'язання конкретних науково-прикладних проблем у сфері географії, природокористування, міського та регіонального розвитку.

СК 4. Здатність розробляти та сприяти впровадженню регіональних програм сталого розвитку територій, здійснювати геопланування територій різного ієрархічного рівня.

СК 6. Здатність застосовувати у професійній діяльності теоретичні знання і практичні навички системного аналізу і синтезу, географічного моделювання та прогнозування.

Програмні результати (ПР) навчання:

ПР 01. Застосовувати набуті теоретичні знання та практичні навички для дослідження природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації.

ПР 08. Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки.

ПР10. Застосовувати геоінформаційні технології, створювати та досліджувати моделі природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем, визначати можливості та межі їх застосування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні хвилі масової еміграції з України, їх причини, напрямки, масштаби;
- демографічну характеристику емігрантів;
- географію західної української діаспори і особливості розселення українців у країнах Америки, Європи, Азії, Австралії, Африки;
- географію східної української діаспори, причини і напрямки еміграції (виселення), умови проживання в місцях поселення;
- економічне, політичне та соціальне становище українських етнічних груп у різних країнах;

вміти:

- означити основні історичні хвилі масової еміграції українців;
- охарактеризувати просторові особливості розселення українців у світі;
- розкрити роль і місце українців у соціально-економічній структурі країн поселення;
- охарактеризувати причини і проблеми сучасної хвилі еміграції українців.

2. СТРУКТУРА ЗМІСТОВНИХ МОДУЛІВ, НАВЧАЛЬНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСЦИПЛІНИ «ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ» І НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗДОБУВАЧА.

2.1. Загальна інформація

Назва навчальної дисципліни - Географія української діаспори												
Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	1 (5)	2 (10)	5	150	2	30	-	15	-	105	-	залік
Заочна	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

2.2. Структура змісту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі						
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 1. Еміграція з України													
Тема 1. Вступ. Поняття «діаспора», «українська діаспора». Початок еміграції з України.	8	2				6								
Тема 2. Масова еміграція з України в зарубіжні країни. Перша, друга,	30	6	4			20								

третя, четверта (сучасна) хвилі еміграції.												
Тема 3. Буковинська діаспора: чотири хвилі масової еміграції з Буковини, причини, напрямки, масштаби.	8		2			6						
Тема 4. Реєміграція українців: періоди реєміграційних потоків, причини, напрямки і масштаби.	14		2			12						
Разом за ЗМ1	60	10	6			44						
Теми лекційних занять	Змістовий модуль 2. Розселення українців у зарубіжних країнах.											
Тема 5. Географія західної української діаспори: українці в Північній Америці, українці в Південній Америці, українці в країнах Європи, українці в Австралії, розселення українців в Азії та країнах північної Африки.	49	12	6			31						
Тема 6. Географія східної української діаспори: українці в росії, Казахстані, Молдові, білорусі, країнах Прибалтики, Середньої Азії, Закавказзя.	28	6	2			20						
Тема 7. Державний суверенітет України та її зв'язки із зарубіжною українською діаспорою.	13	2	1			10						
Разом за ЗМ 2	90	20	9			61						
Усього годин	150	30	15			105						

2.3. Теми практичних (семінарських) занять

№	Назва теми	Годин	Балів
1	Масова еміграція з України: перша і друга хвилі еміграції (причини, напрямки, масштаби).	2	4
2	Третя і четверта хвилі масової еміграції з України (політичний характер еміграції, напрямки, масштаби).	2	4

3	Буковинська діаспора: чотири хвили масової еміграції з Буковини, причини, напрямки, масштаби.	2	4
4.	Українці в Північній Америці (Канаді, США, Мексиці): історія поселення, соціальний склад, кількість українців, їх географія, зайнятість, умови життя і трудової діяльності, громадські організації українців, розвиток української культури та мистецтва.	2	4
5	Українці в Південній Америці та країнах Європи: історія поселення, географія, зайнятість, громадське і культурне життя.	2	4
6	Українці в Австралії та Новій Зеландії. Розселення українців у країнах Азії та північної Африки.	2	4
7	Географія східної української діаспори	2	4
8	Зв'язки України з зарубіжною українською діаспорою.	1	2

3. ЗМІСТ ЗАВДАНЬ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА ЗАВДАНЬ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ ЇЇ ВИКОНАННЯ:

1. Джерела, причини і напрямки масової еміграції українців наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.
2. Суспільно-політичне і культурне життя української трудової імміграції, шляхи її спілкування з рідним краєм на першому етапі переселення.
3. Розселення українців у східній діаспорі до середини ХІХ ст.
4. Українська еміграція на території колишнього СРСР у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.
5. Заселення українцями земель колонізаційного фонду (середина 1920-х – початок 1940-х рр.).
6. Примусове переселення українців (1920 – 1954 рр., 2022 р.).
7. Міграційні процеси українців на території колишнього СРСР у другій половині 1940-х – початку 1990-х років.
8. Друга хвиля еміграції з західноукраїнських земель. Суспільно-політичне життя українських канадців та якісно новий етап їх зв'язків з Україною (20-30-і роки ХХ ст.).
9. Розселення українців у Канаді, їх зайнятість і соціально-матеріальне становище.

10. Громадські організації і культурне життя українців у Канаді.
11. Розселення українців у США, їх зайнятість і соціально-матеріальне становище.
12. Культурно-освітнє та наукове життя українців у США.
13. Громадсько-політичне життя українців у США.
14. Українці в Аргентині.
15. Українці в Бразилії.
16. Українці в сусідніх державах (Польщі, Словаччині, Угорщині, Румунії).
17. Українці в країнах Європи.
18. Українці в Азії.
19. Українці в Австралії.
20. Зв'язки України з українською діаспорою.

4. ТЕМИ ІНДЗ:

1. Українці в центральній росії. Слобідська Україна.
2. Українці на північному Кавказі. Кубань. Малиновий клин.
3. Українці в Поволжі, на Уралі. Жовтий клин.
4. Українці в Сибіру. Сірий клин.
5. Українці на Далекому Сході. Зелений клин.
6. Українці в Молдові.
7. Українці в Білорусі.
8. Українці в Казахстані.
9. Українці в Прибалтиці.
10. Українці в Середній Азії.
11. Українці в Закавказзі.

Методи навчання:
<ul style="list-style-type: none">• словесні методи (лекція, співбесіда, консультація, дискусія, тощо),• практичні заняття,

- наочні методи (презентації, ілюстрації, відеоматеріали, тощо),
- робота з книгою: навчально- методичною, науковою,
- електронне та інтерактивне онлайн-навчання (мультимедійні, дистанційні),
- самостійна робота за програмою навчальної дисципліни.

5. МОДУЛЬ-КОНТРОЛЬ

Перелік запитань для проведення підсумкового модульного контролю із курсу «Географія української діаспори»:

1. Дайте визначення терміну «діаспора». Наведіть приклади найбільших етнічних діаспор.
2. Розкрийте зміст терміну «українська діаспора». Ідентифікація поняття. Види української діаспори.
3. Розкрийте особливості еміграції з України на початковому етапі. Джерела і причини еміграції.
4. Розкрийте сутність соціально-економічних причин першої масової еміграційної хвилі з українських земель.
5. Визначте політичні, релігійні та інші мотиви першої масової еміграції з українських земель.
6. Охарактеризуйте джерела інформації про місця нового поселення під час першої хвилі еміграції українців.
7. Охарактеризуйте напрямки і масштаби першої хвилі еміграції українців.
8. Розкрийте проблеми виїзду українців під час першої хвилі еміграції.
9. Охарактеризуйте суспільно-політичне і культурне життя українських трудових іммігрантів, шляхи їх спілкування з рідним краєм на першому етапі масового переселення.
10. Проаналізуйте розселення українців у східній діаспорі до середини XIX століття.
11. Охарактеризуйте географію української еміграції на території колишнього СРСР у другій половині XIX ст. – на початку XX ст.

12. Проаналізуйте заселення українцями земель колонізаційного фонду (середина 1920-х – початок 1940-х років).
13. Розкрийте причини другої хвилі масової еміграції українців.
14. Охарактеризуйте напрямки і масштаби другої хвилі масової еміграції українців.
15. Розкрийте причини і напрямки примусового переселення українців у східну діаспору (1920 – 1954, 2022 – 2023 роки), масштаби переселення.
16. Охарактеризуйте причини і «характер» третьої хвилі масової еміграції українців.
17. Охарактеризуйте напрямки і масштаби третьої хвилі масової еміграції українців.
18. Розкрийте особливості й географію міграційних процесів українців на території колишнього СРСР у другій половині 1940-х – початку 1990-х років.
19. Розкрийте проблеми четвертої хвилі еміграції з України, її причини, масштаби, напрямки.
20. Перші українські переселенці до Канади: особливості розселення, умови життя та праці, соціальний статус.
21. Розкрийте особливості поселення українців у США під час першої хвилі еміграції.
22. Розкрийте особливості поселення українців у Південній Америці під час першої хвилі еміграції.
23. Розкрийте особливості еміграції з Буковини: хвилі, причини, масштаби, напрямки.
24. Охарактеризуйте періоди рееміграційних потоків в Україну, причини рееміграції.
25. Проаналізуйте напрямки і масштаби рееміграції в Україну.
26. Розкрийте причини і охарактеризуйте обсяги та напрямки повторних міграцій українців.
27. Розкрийте особливості розселення українців у росії.
28. Охарактеризуйте українську діаспору центральної росії.

29. Охарактеризуйте українську діаспору північного Кавказу, Кубані. Малиновий клин.
30. Охарактеризуйте українську діаспору Поволжя, Уралу. Жовтий клин.
31. Охарактеризуйте українську діаспору Сибіру. Сірий клин.
32. Охарактеризуйте українську діаспору Далекого Сходу. Зелений клин.
33. Охарактеризуйте українську діаспору півночі Європейської частини росії.
34. Розкрийте особливості української діаспори Казахстану. Сірий клин.
35. Розкрийте особливості розселення і зайнятості українців у білорусі.
36. Розкрийте особливості розселення і зайнятості українців у Молдові.
37. Розкрийте особливості розселення і зайнятості українців у країнах Прибалтії. Громадська активність українців.
38. Розкрийте особливості розселення, зайнятості та громадської активності українців у Середній Азії.
39. Розкрийте особливості розселення, зайнятості та громадської активності українців у Закавказзі.
40. Охарактеризуйте історичні особливості поселення і соціальний склад українців у Канаді.
41. Розкрийте особливості розселення українців у Канаді.
42. Проаналізуйте зайнятість і професійний склад українського населення Канади.
43. Українські громадські організації в Канаді та їх значення в політичному житті українців.
44. Охарактеризуйте культурне життя українців у Канаді.
45. Наука і освіта українців у Канаді.
46. Охарактеризуйте історичні особливості поселення і соціальний склад українців у США.
47. Розкрийте особливості розселення українців у США. Демографічна ситуація української етнічної групи.
48. Проаналізуйте зайнятість і професійний склад українського населення США.

49. Охарактеризуйте культурно-освітнє та наукове життя українців у США.
50. Проаналізуйте громадсько-політичне життя українців США.
51. Охарактеризуйте українську діаспору Аргентини.
52. Охарактеризуйте українську діаспору Бразилії.
53. Охарактеризуйте українську діаспору Парагваю.
54. Охарактеризуйте українську діаспору Уругваю.
55. Охарактеризуйте українську діаспору Австралії.
56. Охарактеризуйте географію, економічне та громадсько-політичне і культурно-освітнє життя українців у Польщі.
57. Українці в Румунії.
58. Українці в Німеччині й Австрії.
59. Українці в країнах північної Європи.
60. Українці у Франції.
61. Українці в Чехії і Словаччині.
62. Українці в країнах колишньої Югославії.
63. Охарактеризуйте зв'язки України з українською діаспорою.
64. Проаналізуйте допомогу України українській діаспорі в національно-культурному відношенні.
65. Друга хвиля масової еміграції з західноукраїнських земель. Суспільно-політичне життя українських канадців та якісно новий етап їх зв'язків з Україною (20-30-і роки ХХ ст.).
66. Українці в сусідніх державах (Польщі, Словаччині, Угорщині, Румунії).

6. СИСТЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ КУРСУ.

6.1. Методи контролю.

Контроль знань здобувачів ґрунтується на здійсненні поточного і підсумкового контролю при застосуванні таких способів діагностики, як практичні і самостійні роботи, тестування, індивідуальні завдання, письмове і усне опитування. Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та інших видів занять і має на меті перевірку рівня підготовленості

здобувача до виконання конкретної роботи. Модульний контроль проводиться у вигляді письмового фронтального опитування.

Форма підсумкового контролю - залік, що полягає в оцінюванні засвоєння здобувачем навчального матеріалу на підставі відповідей на підсумковому модулі, результатів виконання ним певних видів робіт.

Методами контролю є: усний, письмовий (розгорнута відповідь), тестовий, графічний при застосуванні індивідуальної та фронтальної перевірки знань, умінь і навичок здобувачів.

1. Контроль засвоєння *лекційного і самостійно опрацьованого* теоретичного матеріалу здійснюється на основі модульного (письмового) фронтального опитування, в тому числі – тестування.

2. Контроль засвоєння знань та набуття умінь і навиків при виконанні *практичних робіт* здійснюється шляхом їх поточної перевірки.

3. Контроль виконання *індивідуальних завдань* здійснюється за бажанням здобувачів, як додаткових (необов'язкових для виконання всіма здобувачами) науково-дослідницьких завдань шляхом оцінювання виконаних рефератів та усного індивідуального захисту результатів дослідження.

6.2. Розподіл балів, які отримують студенти.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни (до 100 балів) є сумою оцінок компетентностей (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності, за виконанні ІНДЗ та контрольний модуль (залік). Максимальна кількість балів, яку може отримати здобувач до заліку, у сумі становить 60 балів. Інші 40 балів відводиться на підсумковий модуль (залік). Питання *самостійної роботи* включені до завдань модульного контролю і оцінюються при модульному контролі. Додатково здобувач може отримати до 10 балів за виконання ІНДЗ. Підсумкова оцінка виставляється за сумою всіх отриманих балів згідно шкали оцінювання. При цьому в заліковій відомості зазначається сумарна кількість набраних балів, оцінка за шкалою ECTS і оцінка за національною шкалою.

6.3. Шкала оцінювання.

Поточне опитування, тестування та самостійна робота	Максимальна кількість балів
Змістовий модуль 1	
T 1	5
T 2	10
T 3	6
T 4	4
Сума	25
Змістовий модуль 2	
T 5	20
T 6	10
T 7	5
Сума	35
Залік	40
Всього	100

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Зараховано	A (90-100)	відмінно
Зараховано	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Зараховано	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Не зараховано	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна література:

1. Винниченко І. І. Українці в державах колишнього СРСР: історико-географічний нарис. – Житомир: Льонок, 1992. – 164 с.

2. Зарубіжні українці / С. Ю. Лазебник (кер. авт. кол.), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін. – К.: Україна, 1991. – 252 с.
3. Заставний Ф. Д. Українська діаспора (розселення українців у зарубіжних країнах). – Львів: Світ, 1991. – 120 с.
4. Заставний Ф. Д. Східна українська діаспора. – Львів: Світ, 1992. – 176 с.
5. Українська діаспора: Збірник статей. – Київ – Чикаго, 1992. – Вип. 1. – 127 с.
6. Українці. Східна діаспора (Атлас). – К., 1992. – 24 с.

Додаткова література:

7. Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Тези доповідей I міжнародної наукової конференції (Львів, 8-10 березня 2006 р.). – Львів, 2006.
8. Українська діаспора: історичні пошуки, еміграційні явища, культурно-мистецькі набутки, функціонування наукових установ. Матеріали II міжнародної наукової конференції (Ніжин, 21-24 червня 2006 р.) Український вимір. – Вип. 5. – Ніжин – Київ, 2006.
9. Українська діаспора: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. Український вимір. – Вип. 6. – Ніжин, 2007.
10. Програма і методичні вказівки до вивчення спецкурсу «Географія української діаспори» / Укладачі: Жупанський Я. І , **Джаман В. О.** – Чернівці: ЧДУ, 1993. – 18 с.
11. **Джаман В. О.** Географія української діаспори // Географія України: Методичні та програмні матеріали з нормативних курсів і спецкурсів. – Чернівці: Рута, 1997. – С. 78 – 89.
12. **Джаман В. О.** Про програму спецкурсу «Географія української діаспори» // Удосконалення змісту підготовки вчителя географії: Матеріали республіканської науково-методичної конференції (Тернопіль, 25-26 березня 1993 р.). – Тернопіль, 1993. – С. 64 – 66.

13. **Джаман В. О.**, Жупанський Я. І. Демографічна характеристика сучасної еміграційної хвилі з України // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Тези доповідей I міжнародної наукової конференції (Львів, 8-10 березня 2006 р.). – Львів, 2006. – С. 70 -72.
14. **Джаман В. О.** Масштаби, напрямки і проблеми четвертої хвилі еміграції з України // Українська діаспора: історичні пошуки, еміграційні явища, культурно-мистецькі набутки, функціонування наукових установ. Матеріали II міжнародної наукової конференції (Ніжин, 21-24 червня 2006 р.) Український вимір. – Вип. 5. – Ніжин – Київ, 2006. – С. 6 -7.
15. **Джаман В. О.** Національна структура нової хвилі емігрантів (на прикладі поліетнічної Чернівецької області) // Українська діаспора: історичні пошуки, еміграційні явища, культурно-мистецькі набутки, функціонування наукових установ. Матеріали II міжнародної наукової конференції (Ніжин, 21-24 червня 2006 р.) Український вимір. – Вип. 5. – Ніжин – Київ, 2006. – С. 38 -39.
16. **Джаман В. О.** Структура емігрантів нової хвилі масової еміграції з України // Українська діаспора: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. Український вимір. – Вип. 6. – Ніжин, 2007. – С. 9 – 10.
17. **Джаман В. О.** Особливості географії міграцій населення України // Український географічний журнал. – 2002. - № 1. – С. 28 – 36.
18. **Джаман В. О.** Особливості географії міждержавних міграцій населення Західного регіону України // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – Вип. 29. Частина 2. – Львів: ЛНУ, 2003. – С. 13 -23.
19. **Джаман В. О.**, Мручковський П. В. Міграційні потоки населення України: історичні особливості, динаміка, обсяги, напрямки // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Вип. 480-481: Географія. – Чернівці: ЧНУ, 2009. – С. 214 – 216.
20. **Джаман В. О.**, Владійчук К. В. Псевдотуристичні потоки української еміграції в Італію. Структура та особливості поширення // Географія та туризм: Науковий збірник. – К.: Альтерпрес, 2012. – Вип. 20. – С. 198 – 204.

21. **Джаман В. О.**, Джаман Я. В. Географія міграцій населення України за умов війни в 2014 – 2021 роках // Українська географія у викликах війни: Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 08 – 09 червня 2023 р. / [За ред. І. О. Пилипенка, Д. С. Мальчикової]. – Херсон: Херсонський державний університет, 2023. – С. 7–8.
22. **Джаман В. О.**, Джаман Я. В. Географія міграцій населення України за умов повномасштабної війни росії проти України // Українська географія у викликах війни: Збірник тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, 08 – 09 червня 2023 р. / [За ред. І. О. Пилипенка, Д. С. Мальчикової]. – Херсон: Херсонський державний університет, 2023. – С. 12-14.

Розробник:

д.геогр.н., проф. Джаман В.О.